

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ
Ιούνιος 2011
ΑΙΓΙΝΑ – ΜΟΝΑΧΟ: ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ
ΜΟΝΑΧΟ – ΝΑΥΠΛΙΟ – ΑΘΗΝΑ: ΟΙ ΒΑΥΑΡΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
Ομιλήτρια: Χρυσή Καραϊωσηφίδου
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Ο Όθωνας και η περίοδος των Βαυαρών στην Ελλάδα

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια (27 Σεπτεμβρίου 1831), δημιουργήθηκε επιτακτική η ανάγκη εξεύρεσης νέου μονάρχη και έτσι με τη Συνθήκη του Λονδίνου (Μάιος του 1832) οριζόταν ότι η Ελλάδα θα αποτελούσε «κράτος μοναρχικόν και ανεξάρτητον υπό την επικυριαχίαν του πρίγκιπος Όθωνος της Βαυαρίας και την εγγύησιν των τριών αυλών». Προτιμήθηκε λοιπόν ο πρίγκηπας **Όθων**, δευτερότοκος γιός του Βασιλιά Λουδοβίκου Α΄ της Βαυαρίας. Ήταν πολλοί οι παράγοντες που συνηγορούσαν υπέρ αυτής της εκλογής, κυρίως λόγω των γνωστών φιλελληνικών αισθημάτων του Λουδοβίκου, καθώς επίσης και της δυνατότητας της Βαυαρίας να υποστηρίξει οικονομικά το νέο κράτος. Ιδιαίτερα, όμως, ότι η Βαυαρία δεν ήταν κι ούτε επρόκειτο να γίνει ναυτική δύναμη, ώστε να απειλήσει τα συμφέροντα των τριών Μεγάλων Δυνάμεων.

Στις 15 Οκτωβρίου του 1832, έφτασε στο Μόναχο επιτροπή από τους **Μιαούλη, Μπότσαρη και Πλαπούτα**, για να δηλώσει υποταγή στον νέο Βασιλιά. Στις 6/12/1832, έγινε η αποχαιρετιστήρια γιορτή στη Residenz στο Μόναχο. Ο Όθων γιόρτασε τα Χριστούγεννα στη Ρώμη και τελικά έφτασε στο Μπρίντιζι, όπου τον περίμενε η αγγλική φρεγάτα *Μαδαγασκάρη* να τον μεταφέρει στην Ελλάδα.

Ο Όθων γεννήθηκε το 1815 στο Salzburg, που τότε ανήκε στη Βαυαρία, και μεγάλωσε σε ένα αυστηρό περιβάλλον σύμφωνα με τις αρχές του πατέρα του. Η μόρφωσή του ανατέθηκε στον ιερέα της Αυλής, ο οποίος είχε φτιάξει ένα πολύ σφιχτό πρόγραμμα για τον νεαρό πρίγκηπα. Στα δεκατέσσερα του πέρασε ένα διάστημα στο Λιβόρνο, λόγω των πειραγμένων νεύρων του. **Στα δεκαεπτά του εκλέγεται Βασιλιάς της Ελλάδος** –και όχι των Ελλήνων, καθώς μεγάλος αριθμός τους βρισκόταν στο οθωμανικό κράτος και οι Εγγυήτριες Δυνάμεις δεν ήθελαν να φανεί ότι υπάρχουν επεκτατικές βλέψεις. Ήταν τελείως άπειρος, πολιτικά αμαθής και απροετοίμαστος όταν ήρθε στη χώρα των ονείρων του πατέρα του.

Στις 6 Φεβρουαρίου του 1833, κατέπλευσε με την αγγλική φρεγάτα στο λιμάνι του Ναυπλίου, όπου του επιφυλάχθηκε μεγάλη υποδοχή. Τρεις μήνες μετά την άφιξή του, έκανε ένα ταξίδι συνοδευόμενος από τον αδελφό του, για να γνωρίσει τη χώρα, με πρώτο σταθμό την Αθήνα (Μάιος 1833), όπου τον υποδέχτηκαν με μεγάλο ενθουσιασμό. Να σημειωθεί ότι μόλις **στις 31 Μαρτίου του 1833, οι τελευταίοι Τούρκοι στρατιώτες είχαν εγκαταλείψει το κάστρο της αθηναϊκής Ακροπόλεως**, ενώ οι Αθηναίοι ανέβαιναν στον απελευθερωμένο Ιερό Βράχο, όπου έγινε δοξολογία. Η Αθήνα, ή το άκρον της πόλεως, ήταν το τελευταίο σημείο του μικρού Βασιλείου της Ελλάδος που απελευθερώθηκε, ενώ ο Όθων βρισκόταν ήδη στο Ναύπλιο.

Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Λονδίνου και μέχρι την ενηλικίωση του Όθωνα διορίστηκε **τριμελής Αντιβασιλεία** με συγκεκριμένα καθήκοντα και μισθό. Ως πρόεδρος ορίστηκε ο **κόμης Αρμανσπεργκ**, ο οποίος είχε υπηρετήσει σε διάφορα αξιώματα στην αυλή του Λουδοβίκου και είχε πολύ μεγάλη πείρα κυρίως στα οικονομικά θέματα. Η επιλογή του στην Αντιβασιλεία φανερώνει τη δικαιολογημένη φροντίδα του Λουδοβίκου να χρησιμοποιήσει ιδιαίτερα ικανά στελέχη για αυτή τη δύσκολη αποστολή. Ο δεύτερος ήταν ο καθηγητής της Νομικής στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου **Georg Ludwig von Maurer**, ο οποίος ανέλαβε τα θέματα της Δικαιοσύνης, της Εκκλησίας και της Εκπαίδευσης και ο τρίτος ο **von Heideck**, που ανέλαβε τα θέματα του Στρατού και του Ναυτικού.

Η περίοδος της Αντιβασιλείας είναι σε όλους γνωστή. Η κυριότερη αποστολή της ήταν να εδραιώσει τη μοναρχία στο εξαντλημένο και από τους εμφυλίους πολέμους διαλυμένο κράτος. Όλη η διακυβέρνηση βρισκόταν ουσιαστικά στα χέρια του **Armansberg**, ενώ ο Μάουρερ προσπάθησε να μεταδώσει τις γνώσεις του στον νεαρό βασιλιά και φρόντισε για την εκπαίδευση του. Έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του νέου κράτους στους τομείς της Εκκλησίας, Παιδείας και Δικαιοσύνης. Στο θέμα της Εκκλησίας προσπάθησε να εφαρμόσει ένα προοδευτικό πρόγραμμα, που του υπαγόρευσε ο φωτισμένος κληρικός **Θεόκλητος Φαρμακίδης**, γύρω από την αναδιοργάνωση της Εκκλησίας και τη ρύθμιση των μοναστηριακών προβλημάτων. Η Αντιβασιλεία προχώρησε στη ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ Πατριαρχείου ΚΠόλεως και Ελληνικής Εκκλησίας (δηλαδή των ελλαδικών μητροπόλεων), συγκροτώντας μικτή επιτροπή για την εκπόνηση Σχεδίου Κανονισμού, με το οποίο αποφασίζόταν η **εκκλησιαστική ανεξαρτησία του Βασιλείου της Ελλάδος** και η σύσταση διαρκούς Ιεράς Συνόδου, αποτελούμενη από 5 μέλη. Επίσης, έκλεισαν όλα τα μοναστήρια που είχαν κάτω από 6 μοναχούς και οι επισκοπές περιορίστηκαν σε 10. Έκλεισαν τα γυναικεία μοναστήρια και απαγορεύτηκαν οι δωρεές. Τέλος, εκπονήθηκε μεγάλο μέρος της περιουσίας των διαλυθέντων εκκλησιών για τα κονδύλια του κράτους, γεγονός που προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις.

Η παιδεία οργανώθηκε στα πρότυπα του Βαυαρικού κράτους με κύριο χαρακτηριστικό των σπουδών τον κλασικισμό και την αρχαιολατρία, ενώ ελάχιστη βάση δινόταν στην απόκτηση θετικών και τεχνικών γνώσεων. Ιδρύθηκαν δημοτικά σχολεία σε όλους τους δήμους με διάρκεια φοίτησης 6 χρόνια, ελληνοσχολεία σε όλες τις επαρχίες (3 χρόνια) και γυμνάσια στην έδρα κάθε νομού (4 χρόνια). Τη δαπάνη των Δημοτικών σχολείων ανέλαβαν οι δήμοι, ενώ των Ελληνικών και των Γυμνασίων το κράτος. Ιδρύθηκε και το Διδασκαλείο για την εκπαίδευση των δασκάλων.

Στο ενεργητικό του Maurer πρέπει να καταλογιστεί η αναδιοργάνωση της ελληνικής Δικαιοσύνης. Αυτός εισηγήθηκε τον νέο οργανισμό των δικαστηρίων, τον οργανισμό των συμβολαιογράφων, της ποινικής και πολιτικής δικονομίας. Επίσης, επί της εποχής του Maurer, δημιουργείται η υποδομή για την αρχαιολογική νομοθεσία της χώρας.

Ο τρίτος της Αντιβασιλείας ήταν ο **Karl Wilhelm von Heideck**, ο οποίος, ως μέλος της Αντιβασιλείας, είχε ως εντολή τη δημιουργία ενός ετοιμοπόλεμου στρατού. Τα προβλήματα που αντιμετώπισε στην προσπάθειά του για τη δημιουργία στρατού από τους ντόπιους είναι γνωστά, όπως και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπισε τους αγωνιστές της Επανάστασης. Η προσπάθειά του αυτή τον έφερε σε πλήρη αντίθεση με τις ομάδες των Αρματωλών και Κλεφτών. Αναγκάστηκε, λοιπόν, να αναζητήσει **εθελοντές στρατιώτες** σ' όλη την Ευρώπη και τελικά κατάφερε να συγκεντρώσει 4.000, από τους οποίους όμως οι μισοί, λόγω του ότι ήταν μόνιμα σε κατάσταση μέθης, δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν. Το τεράστιο κόστος του εξοπλισμού αυτών των σωμάτων συνέβαλε σε μεγάλο ποσοστό στην οικονομική καταστροφή της Ελλάδας. Το 1835, επέστρεψε στο Μόναχο και αφιερώθηκε στην ζωγραφική. Τα έργα του (ελαιογραφίες), τα κατασκεύασε όταν συνταξιοδοτήθηκε, σύμφωνα με σκίτσα που είχε κάνει κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Ελλάδα. Στα έργα του είναι εμφανής η ρομαντική διάθεση με τα ειδυλλιακά τοπία που διαφέρουν αρκετά από την πραγματικότητα.

Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, προσπάθησαν οι Βαυαροί να θέσουν τις βάσεις για τις υποδομές του νεοσύστατου κράτους. Δημιουργήθηκαν μικτές επιτροπές που αποτελούνταν από Βαυαρούς και καλλιεργημένους Έλληνες με κοινό σκοπό τη δημιουργία ενός σύγχρονου κράτους με μακρόχρονη προοπτική. Αυτή όμως η μορφωμένη ελίτ των Ελλήνων αποτελούνταν κυρίως από **ετερόχθονους** Έλληνες, που δεν προέρχονταν από τον ελλαδικό

χώρο, έτσι ώστε η συνεργασία τους με τους ξένους να αντιμετωπιστεί με καχυποψία, κυρίως από τους πολιτικούς, και να αποτύχει.

Σε γενικές γραμμές έγιναν πολλά **στον τομέα της υγείας**, καθώς με την καθοδήγηση του γιατρού **Treiber** έγιναν προσπάθειες για την καταπολέμηση των επιδημιών, κυρίως της ελονοσίας. **Στον τομέα της οικοδομής**, για την εκπαίδευση των μηχανικών, αρχιτεκτόνων, κατασκευαστών και γεωμετρών, αργότερα και ζωγράφων και γλυπτών, δημιουργήθηκε το 1836 υπό τον **Zentner** η **Οικοδομική Σχολή** (πρόδρομος του Πολυτεχνείου). Κατασκευάστηκαν δρόμοι και γέφυρες που μείωσαν τον χρόνο της επικοινωνίας και της μεταφοράς των προϊόντων. Δημιουργήθηκε η **ταχυδρομική υπηρεσία** με σκοπό την σύνδεση δύο φορές την εβδομάδα των διοικητικών με τα εμπορικά κέντρα. Φρόντισαν, όμως, ακόμα και για την ταχυδρομική σύνδεση της Ελλάδας με τα εμπορικά κέντρα του εξωτερικού, όπως πχ την Τεργέστη και τη Μασσαλία. Το **εξωτερικό εμπόριο** ενισχύθηκε με ένα πλέγμα νέων προξενείων, που ένωναν μεταξύ τους τα εμπορικά κέντρα της Μ. Βρετανίας, Γαλλίας, Αυστρίας, Νότιας Ρωσίας κι ακόμα της Μάλτας, Αλγερίας και Αλεξάνδρειας. Για τη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου έλαβαν μέτρα για την ενδυνάμωση της εγχώριας χειροτεχνίας και βιοτεχνίας, με τον περιορισμό των εισαγωγών. Στα οπλουργεία, που είχαν ιδρυθεί στο Ναύπλιο και στον Πόρο, καθώς και σε ένα εργαστήριο με ενσωματωμένη σχολή στην Αθήνα μπορούσαν να φοιτήσουν δωρεάν νεαροί από 12 έως 20 ετών. Για την προμήθεια των οπλουργών με καύσιμη ύλη άρχισαν την εξόρυξη άνθρακα από την Κύμη Ευβοίας.

Ναύπλιο – Αθήνα: Η μεταφορά της πρωτεύουσας (1 Δεκεμβρίου 1834: «η μετάθεση της βασιλικής καθέδρας εις Αθήνας»)

Ο Καποδίστριας είχε δείξει μεγάλο ενδιαφέρον για τη βελτίωση και ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων και κυρίως της Αθήνας, που την επισκέφθηκε τον Ιανουάριο του 1831 μαζί με τους αρχιτέκτονες **Schaubert** και **Κλεάνθη**. Τότε, όμως, βρισκόταν ακόμα υπό οθωμανική κατοχή.

Οι δύο αρχιτέκτονες ήταν συμφοιτητές και είχαν σπουδάσει στο Βερολίνο με καθηγητή τον **Karl Friedrich Schinkel**. Το τοπογραφικό σχέδιο που εκπόνησαν περιλάμβανε την πόλη, το οθωμανικό τείχος, καθώς και μία μεγάλη έκταση γύρω απ αυτό. Στο σχέδιο, με ιδιαίτερη επιμέλεια σημείωσαν όλα τα σωζόμενα μνημεία, καθώς και τα μνημεία των μεσαιωνικών χρόνων αλλά και των χρόνων της Τουρκοκρατίας.

Όταν, μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη, η προσωρινή κυβέρνηση τους ανέθεσε να συντάξουν ένα **νέο σχέδιο πόλεως**, βρέθηκαν πλήρως κατατοπισμένοι επί του θέματος. Με σημεία οπτικής στήριξης και προσανατολισμού την Ακρόπολη και το Παναθηναϊκό Στάδιο, σχεδίασαν μεγάλες και πλατιές λεωφόρους, ευρύχωρες πλατείες, πάρκα και άνετες δευτερεύουσες οδούς. Αυτό το σχέδιο άφηνε μεγάλη έκταση ελεύθερη στην ανατολική και βόρεια πλευρά της Ακρόπολης για να γίνουν μελλοντικά ανασκαφές. Αραιά και που θα μπορούσαν επίσης να διατηρηθούν τα ερείπια των μικρών γραφικών εκκλησιών της βυζαντινής εποχής, οι οποίες θα αποτελούσαν, μάλιστα, και μία ωραία αντίθεση με τα σπουδαία έργα της αρχαιότητας. Ο ελεύθερος χώρος θα μπορούσε να φυτευτεί και να δημιουργηθούν χώροι ανάπαυσης, έτσι ώστε να αποτελέσει ένα μουσείο αρχαίας αρχιτεκτονικής, μοναδικό στον κόσμο: ουσιαστικά, γίνεται για πρώτη φορά λόγος για ένα αρχαιολογικό πάρκο.

Το πολεοδομικό σχέδιο τους εγκρίθηκε από την Αντιβασιλεία τον Ιούλιο του 1833. Σύμφωνα με αυτό το σχέδιο, τα ανάκτορα τοποθετούνταν στην σημερινή πλατεία Ομονοίας, στον άξονα της οδού Αθηνάς, με μέτωπο προς την Ακρόπολη. Λαμβάνοντας υπόψη το μεσογειακό κλίμα, σχεδίασαν μικρά σπίτια με κήπους και περιστύλια γύρω από δημόσιους χώρους. Όταν, όμως, άρχισε η εφαρμογή του και κυρίως η χάραξη επί του εδάφους των προβλεπομένων οδών και πλατειών και, κυρίως, η εκτίμηση των απαλλοτριωμένων σπιτιών,

τότε μόνον οι κάτοικοι της παλαιάς πόλης αντιλαμβάνονται τις συνέπειες του σχεδίου, ότι δηλαδή θα έμεναν πάλι άστεγοι, λόγω της διάνοιξης νέων δρόμων και της απαλλοτρίωσης σπιτιών και οικοπέδων για τη δημιουργία εκτεταμένης αρχαιολογικής ζώνης γύρω από την Ακρόπολη. Άρχισε, λοιπόν, έντονη πολεμική κατά του σχεδίου, ενώ η αδυναμία εξεύρεσης τεράστιων ποσών που απαιτούνταν για την αποζημίωση των προς απαλλοτρίωση σπιτιών οδήγησαν στην αναστολή της εφαρμογής του σχεδίου. Ο Schaubert εργάστηκε από το 1830 μέχρι το 1843 στην υπηρεσία του ελληνικού κράτους. Πήρε μέρος στην αναστήλωση του ναού της Αθηνάς Νίκης. Εκτός από το πολεοδομικό σχέδιο της Αθήνας και του Πειραιά ασχολήθηκε επίσης με **τα σχέδια της Ερέτριας, των Μεγάρων και της Κορίνθου**. Ως αρχιτέκτονας δούλεψε λίγο, λειτουργούσε, όμως, ως συντονιστής των έργων σ' όλη την Ελλάδα.

Λόγω αυτών των δυσκολιών, επενέβη ο βασιλιάς Λουδοβίκος κι έστειλε στη Αθήνα τον αρχιτέκτονα της βαυαρικής Αυλής **Leo von Klenze**, παρέχοντάς του πλήρη δικαιοδοσία. Προσπάθησε να προσαρμόσει το εμπνευσμένο αρχικό σχέδιο στην πολιτική και οικονομική πραγματικότητα του νέου κράτους. Περίορισε την έκταση των δημόσιων χώρων, καθώς και την προς οικοδόμηση επιφάνεια, αλλά και το πλάτος των οδών, το μέγεθος των πλατειών και της έκτασης της αρχαιολογικής ζώνης. Μία άλλη αλλαγή αφορούσε το ανάκτορο, που το μετέθεσε στην περιοχή του Κεραμεικού στο ύψωμα του Αγίου Αθανασίου. Η περιοχή αυτή θα καλυπτόταν από πάρκα, που θα εκτεινόταν πάνω από το λοφώδες έδαφος και θα περιέκλειαν το Θησείο. Την περιοχή αυτή την εύρισκε, επίσης, ιδανική για την κατασκευή των δημοσίων κτιρίων.

Αυτό το δεύτερο σχέδιο, παρόλο που είχε κάποια γοητεία, έτσι όπως προσπαθούσε να παρουσιάσει μία στυλιστική συνέχεια μεταξύ των έργων της αρχαιότητας και του κλασικισμού, ευτυχώς δεν πραγματοποιήθηκε, διότι η περιοχή του Κεραμεικού θα χανόταν δια παντός. Παρόλα αυτά, η παρουσία του Klenze στην Ελλάδα ωφέλησε πολύ την Αρχαιολογία, επειδή, λόγω της μεγάλης εξουσίας που είχε από τον Λουδοβίκο, κατόρθωσε να επιβάλλει τις απόψεις του στην Αντιβασιλεία. Έχοντας διαπιστώσει τον μεγάλο κίνδυνο που διέτρεχαν οι αρχαιότητες, επέμεινε να τοποθετηθούν φύλακες σ' όλους τους σπουδαίους χώρους. Κανείς δεν ξέρει, όμως, εάν τέθηκε ποτέ αυτό το διάταγμα σε ισχύ.

Πιο σημαντική ήταν η πρωτοβουλία που πήρε για την **Ακρόπολη**. Κατόρθωσε να πείσει τον βασιλιά να εκδώσει ένα διάταγμα με το οποίο απαγορεύτηκε η χρήση της Ακρόπολης ως κάστρου. Έπρεπε να καθαριστεί από όλα τα μπαζώματα και να αναστηλωθεί ο Παρθενώνας, για τον οποίο επρόκειτο να διατεθούν 70.000 δραχμές σε τέσσερα χρόνια. Αφού ελευθερώθηκε η Ακρόπολη από τη βαυαρική φρουρά, ξεκίνησε με τις ανασκαφές στη βόρεια πλευρά του Παρθενώνα και με την προετοιμασία της αναστήλωσης, που έγινε σε σύντομο χρονικό διάστημα, έτσι ώστε να είναι έτοιμη για την επίσκεψη του βασιλιά. Ο Klenze θεώρησε την ημέρα που εκφώνησε τον χαιρετιστήριο λόγο στον βασιλιά, μέσα στον σηκό του Παρθενώνα, την ευτυχέστερη της ζωής του.

Γνωστό έργο του Klenze στην Αθήνα είναι το σχέδιο της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας του Αγίου Διονυσίου. Το 1839, έκανε επίσης το προσχέδιο για το **Εθνικό Μουσείο**, το «Παντεχνεϊόν», θέλοντας να συνδυάσει στο ίδιο κτίσμα τις αρχαιότητες μαζί με την Ακαδημία των Τεχνών. Το τοποθέτησε, μάλιστα, στην ίδια θέση που είχε σκεφτεί για το παλάτι, δηλαδή στον λόφο του Αγίου Αθανασίου. Δεν έτρεφε, βέβαια, ελπίδες για την πραγματοποίησή αυτού του σχεδίου, όπως έγραψε σε ένα γράμμα στον Ross, στο οποίο μάλιστα τον παρακαλούσε να το σχολιάσει. Σε αυτό το έργο γίνεται μια προσπάθεια απελευθέρωσης της μνημειώδους αρχιτεκτονικής από τον κλασικισμό και δημιουργείται ένα ασύμμετρο σύνολο με τρεις όγκους που ενώνονται μεταξύ τους. Κάθε τμήμα θα μπορούσε να κατασκευαστεί ανεξάρτητα, λαμβάνοντας υπόψη τα περιορισμένα οικονομικά του νέου κράτους.

Το θέμα της ανέγερσης του **ανακτόρου** απασχόλησε τους Βαυαρούς αρχιτέκτονες, όπως ήδη αναφέραμε. Έγιναν πολλές προτάσεις που αφορούσαν στην τοποθεσία αλλά και στην αρχιτεκτονική μορφή του κτιρίου. Ο αρχιτέκτονας και τοπιογράφος **Ludwig Lange**

τοποθετούσε στην πρότασή του το ανάκτορο στη νοτιοδυτική πλαγιά του Λυκαβηττού και μπροστά και κάτω από το παλάτι, δεξιά κι αριστερά, πρότεινε να μπουν δύο υπουργεία.

Τελικά, **την εντολή για την κατασκευή του ανακτόρου πήρε ο Friedrich Gärtner**. Την ημέρα που τοποθετήθηκε ο θεμέλιος λίθος έγινε μεγάλη γιορτή, που εντυπωσίασε πάρα πολύ τον κόσμο. Η κατασκευή αυτού του μεγάλου οικοδομήματος **αποτελέσε το πρότυπο** για την εισαγωγή δυτικοευρωπαϊκών κατασκευαστικών τεχνικών, καθώς και ένα είδος σχολής πρακτικής εξιδείκευσης για ντόπιους μαστόρους, μαραγκούς, γυσοποιούς και λιθοξόους. Εκτός από τις απλές κατασκευαστικές εργασίες που έγιναν από ντόπιους τεχνίτες, εργάστηκαν Γερμανοί αρχιτέκτονες και τεχνίτες και Ιταλοί και Έλληνες από τα Ιόνια νησιά για τις εσωτερικές εργασίες και τη διακόσμηση. Για τις μαρμάρινες κατασκευές ανοίχτηκαν τα παλαιά λατομεία της Πεντέλης και βελτιώθηκε ο δρόμος που οδηγούσε εκεί. Προμηθευτής του πεντελικού μαρμάρου ήταν ο Σταμάτιος Κλεάνθης. Για την κατασκευή του παλατιού απαιτήθηκαν πολλά χρήματα, κι επειδή τα οικονομικά μέσα ήταν πενιχρά, αναγκάστηκε ο Όθωνας να ζητήσει δάνειο από τον πατέρα του, όπως φαίνεται από ένα γράμμα που του έστειλε, όπου ανέφερε και τον προτεινόμενο τόκο, καθώς επίσης και ότι αν του συνέβαινε κάτι θα αναλάμβανε ο διάδοχός του την αποπληρωμή.

Μία άλλη γνωστή πρόταση είναι αυτή του **Karl Friedrich Schinkel**. Η ιδέα για την κατασκευή του ανακτόρου **πάνω στον λόφο της Ακρόπολης** ανήκει στον αδελφό του Όθωνα και διάδοχο της Βαυαρίας Μαξιμιλιανό, ενώ ακόμη δεν είχε αποφασιστεί η μεταφορά της πρωτεύουσας στην Αθήνα. Ήταν φανερή η επιθυμία να συνδεθεί η αναγεννημένη Ελλάδα με το ιστορικό παρελθόν της και τον μυθικό της βασιλιά Κέκροπα. Ο Schinkel τοποθέτησε τα οικοδομήματα στην ανατολική πλευρά του πλατώματος, λαμβάνοντας υπόψη τα τελευταία αρχαιολογικά δεδομένα. Ήταν μία μεγαλειώδης, ρομαντική ιδέα, την οποία ο διάδοχος Μαξιμιλιανός προώθησε στον Όθωνα, όμως πέρασαν σχεδόν δύο χρόνια για να μάθει, εντελώς τυχαία, ο Schinkel ότι το σχέδιό του είχε απορριφθεί. Ο Klenze το είχε χαρακτηρίσει «όνειρο θερινής νυκτός», καθώς η πραγματοποίηση ενός τέτοιου σχεδίου θα κόστιζε αφάνταστα πολλά χρήματα, αλλά η απόρριψή του οφειλόταν καθαρά στον Λουδοβίκο, ο οποίος επέμενε να μην κτιστεί τίποτα καινούργιο πάνω στην Ακρόπολη. Κατά την άποψη του, το παλάτι έπρεπε να κτιστεί σε ένα μέρος τόσο μακριά από τη θάλασσα που να μην το φτάνει ούτε σφαίρα, ούτε οβίδα κανονιού.

Οι εργασίες πάνω στην Ακρόπολη συνεχίστηκαν από τον **Ludwig Ross** και τους αρχιτέκτονες **Schaubert** και **Christian Hansen**. Ο Ross είχε σπουδάσει Κλασική Φιλολογία στο Κίελο και την Κοπεγχάγη και, τον Ιούλιο του 1832, ήρθε με υποτροφία στην Ελλάδα. Εκτός από το Ναύπλιο, επισκέφτηκε με τη συνοδεία του Πιττάκη και την Ακρόπολη, όπου ήταν ακόμη στρατοπεδευμένη η τούρκικη φρουρά. Το 1833, πήρε τη θέση του εφόρου αρχαιοτήτων Πελοποννήσου και το καλοκαίρι του 1834 ήρθε στην Αθήνα και πήρε μέρος στην επιτροπή για την ανακατασκευή της πόλης. Λίγο αργότερα, πήρε τη θέση του γενικού εφόρου, όχι μόνο για την Αθήνα, αλλά και για την Πελοπόννησο και τις Κυκλάδες. Παρά το πλήθος των υποχρεώσεών του, συνέχισε τις εργασίες στην Ακρόπολη μέχρι την παραίτησή του το 1836.

Μόλις απελευθερώθηκε ο χώρος από τα βαυαρικά στρατεύματα, τον Μάρτιο του 1835, ο Ross ξεκίνησε τις εργασίες για τον καθαρισμό των **Προπυλαίων**. Στις επιχωματώσεις που κάλυπταν τον χώρο μπροστά από το δυτικό μέτωπο των Προπυλαίων βρέθηκαν τα οικοδομικά μέλη του ναού της Αθηνάς Νίκης, που ήταν γνωστός από την περιγραφή του Πausανία, ενώ τον είχαν δει επίσης οι περιηγητές **Spon** και **Wheler** (1675). Κατά πάσα πιθανότητα ο ναός χρησιμοποιήθηκε σαν οικοδομικό υλικό από τους Τούρκους στην αρχή του πολέμου με τη Βενετία, το 1684, για την ενίσχυση του προμαχώνα των Προπυλαίων. Σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, αναστηλώθηκε ο ναός με τη βοήθεια και των Schaubert και Hansen.

Η μεγάλη όμως προσφορά του Ross είναι η αντιγραφή και δημοσίευση αρχαίων επιγραφών. Αντέγραψε **550 επιγραφές** από τις οποίες τις 350 τις έστειλε στο Βερολίνο για δημοσίευση στο *Corpus Inscriptorum Graecanum*. Αυτό προκάλεσε την σφοδρή αντίδραση του Πιττάκη, κυρίως δε όταν έστειλε στο Βερολίνο και τις επιγραφές που αφορούσαν το αθηναϊκό ναυτικό του 4ου π.Χ. αιώνα. Ο Πιττάκης υποστήριζε ότι οι επιγραφές ήταν ιδιοκτησία του ελληνικού κράτους, ο Ross, αντίθετα, επέμενε στο δικαίωμα να ανακοινώσει ο ίδιος τα αποτελέσματα των ερευνών του στην επιστημονική κοινότητα το συντομότερο δυνατό. Όλα αυτά δεν θα είχαν συμβεί εάν υπήρχε σχετική πρόβλεψη στον νόμο περί αρχαιοτήτων που είχε εκδοθεί ήδη το Μάιο του 1834 από το μέλος της Αντιβασιλείας Maurer, που στηριζόταν σε έναν παρόμοιο νόμο του Βατικανού και είχε δημοσιευτεί στα Ελληνικά και στα Γερμανικά. Ο Ross απολύθηκε από τη θέση του γενικού εφόρου αρχαιοτήτων τον Σεπτέμβριο του 1836. Εξακολούθησε να ζει στην Ελλάδα, ως ιδιώτης, και να παραδίδει ιδιαίτερα μαθήματα μέχρις ότου ο Όθωνας τον διόρισε καθηγητή της Αρχαιολογίας το 1837, θέση που διατήρησε ως το 1843, την εποχή δηλαδή που απολύθηκαν όλοι οι ξένοι υπάλληλοι μετά την στρατιωτική εξέγερση. Μετά την απόλυσή του, του είχε απαγορευτεί ακόμα και η επίσκεψη στην Ακρόπολη. Αργότερα, όμως, βελτιώθηκαν οι σχέσεις του με τον Πιττάκη και έτσι μπόρεσε να μελετήσει τα Προπύλαια και να εκθέσει τις παρατηρήσεις του για το κτίσμα της εποχής προ των Περσικών πολέμων. Το μελέτημά του *Αναμνήσεις και ανακοινώσεις από την Ελλάδα, 1832-1833*, έχει εκδοθεί και στα Ελληνικά.

Το ενδιαφέρον των Γερμανών ερευνητών για την Ελλάδα ξεκίνησε με την άφιξη των Βαυαρών στη χώρα. Ένας απ' αυτούς ήταν και ο **Karl Otfried Müller**, ο οποίος ταξίδεψε στην Ελλάδα με σκοπό να καταστήσει γνωστά στην επιστημονική κοινότητα τα μνημεία που είχαν πρόσφατα ανακαλυφθεί. Μαζί με τον ζωγράφο που τον συνόδευε παρουσίασε, όχι μόνο την περιγραφή των μνημείων, αλλά και την σχεδιαστική τους απεικόνιση σε ένα έργο που εκδόθηκε μετά τον θάνατό του, το 1843. Στους **Δελφούς** έκανε ανασκαφές σε διάφορα σημεία μεταξύ των οποίων και στον ναό του Απόλλωνα, που τον είχε ταυτοποιήσει λίγο νωρίτερα ένας άλλος Γερμανός ο **Ulrich**. Δυστυχώς, τα αποτελέσματα αυτής της ανασκαφής δεν δημοσιεύτηκαν, λόγω του ξαφνικού θανάτου του.

Εκτός από αυτούς, μία άλλη σημαντική προσωπικότητα ήταν ο **Ernst Curtius**, ο οποίος ήρθε το 1837 στην Ελλάδα κατ' αρχήν ως οικοδιδάσκαλος των παιδιών ενός Γερμανού συμβούλου του Όθωνα. Συνόδευε τον Müller στα ταξίδια του ανά την Ελλάδα και συνέλεξε πληροφορίες για την Πελοπόννησο, τις οποίες εξέδωσε σε ένα δίτομο έργο πολύ αργότερα, που αποτελεί ακόμα και σήμερα τη βάση για την τοπογραφία της Πελοποννήσου. Επισκέφθηκε την **Ολυμπία** το 1838, όπου του γεννήθηκε η ιδέα των ανασκαφών. Σε μία διάλεξη που έδωσε στο Βερολίνο κατόρθωσε να ενθουσιάσει τόσο τους ακροατές όσο και την πρωσική βασιλική οικογένεια γι' αυτήν την ιδέα. Αλλά το κυριότερο ήταν ότι τους έπεισε να χρηματοδοτήσουν τις ανασκαφές. Δυστυχώς, όμως, λόγω του Κριμαϊκού πολέμου, το σχέδιο εγκαταλείφθηκε. Οι ανασκαφές στην Ολυμπία ξεκίνησαν 20 χρόνια αργότερα.

Οι ζωγράφοι

Εκτός από τους αντιβασιλείς, τους στρατιωτικούς, τους διάφορους αξιωματούχους, τους αρχιτέκτονες και αρχαιολόγους, ήρθαν και πολλοί **ζωγράφοι**, με κυριότερο εκπρόσωπό τους τον **Peter Hess**. Είναι ένας από τους σπουδαιότερους ζωγράφους πολεμικών σκηνών των αρχών του 19ου αιώνα. Ο Hess συνόδευε τον Όθωνα, κατ' εντολή του Λουδοβίκου, στο ταξίδι του στην Ελλάδα **το 1833** –όπου έμεινε για λίγους μήνες– και σ' αυτό το διάστημα ζωγράφισε την άφιξη του Όθωνα στο Ναύπλιο και στην Αθήνα. Εντυπωσιακά είναι και άλλα έργα του Hess, όπως «Ο καθισμένος Έλληνας με την πίπα» και η απεικόνιση με μολύβι της Περιβλέπτου στον Μυστρά.

Ο δεύτερος ζωγράφος τοπίων που πήρε την εντολή από τον Λουδοβίκο να απεικονίσει τοπία και πόλεις της Ελλάδας, έτσι ώστε να γνωρίσουν οι Βαυαροί το μεγαλείο της αρχαίας

Ελλάδας, ήταν ο **Karl Rottmann**. Τον Αύγουστο του 1834, ήρθε στο Ναύπλιο και από εκεί γύρισε την Πελοπόννησο και, λίγο αργότερα, επισκέφτηκε την Αττική, τη Βοιωτία και την Εύβοια. Μετά από παραμονή 14 μηνών, επέστρεψε. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του εδώ, έκανε τα προσχέδια για διάφορα θέματα με μολύβι και ακουαρέλλα. Απ' αυτά τα θέματα έκανε ο Rottmann ελαιογραφίες για άλλους συλλέκτες και την καλλιτεχνική αγορά. Ένας άλλος ζωγράφος ήταν ο **Ludwig Köllnberger**. Άφησε δύο άλμπουμ με ακουαρέλλες από την παραμονή του στην Ελλάδα, οι οποίες βρέθηκαν, χωρίς να γνωρίζουμε πώς, στα αρχεία του βαυαρικού Στρατού. Ο πρώτος τόμος των αυθεντικών έργων χάθηκε στη δίνη του Δευτέρου Παγκόσμιου πολέμου, ξαναβρέθηκε, όμως, το 1987, σε ιδιωτική συλλογή και επιστράφηκε στα Αρχεία της Βαυαρίας.

Εκτός από όλους αυτούς τους καλλιτέχνες, αρχιτέκτονες, αρχαιολόγους κλπ., ήρθε και ένας μεγάλος αριθμός δημοσίων υπαλλήλων, για να επανδρώσουν την κρατική μηχανή. Πολλοί απ αυτούς πίστευαν ότι θα κάνουν την τύχη τους στην Ελλάδα, όμως απογοητεύτηκαν οικτρά, γιατί η Αθήνα ήταν μία πολύ ακριβή πόλη για τους δικούς τους μισθούς.

Στις εξοχές των Αθηνών και στην αττική ύπαιθρο

Στους Βαυαρούς στρατιώτες δόθηκε μια περιοχή στην Αττική για να κατοικήσουν, το Ηράκλειο, και οι πρώτοι 60 οικιστές προικοδοτήθηκαν με 40 στρέμματα ο καθένας. Χτίστηκε, μάλιστα, σε σχέδια του **Χριστιανού (Κρίστιαν) Χάνσεν** η εκκλησία του Αγίου Λουκά. Στο καθολικό Νεκροταφείο του Ηρακλείου μπορεί κανείς να δει ακόμα και σήμερα βαυαρικά ονόματα είτε με ελληνική γραφή είτε με γερμανική. Επειδή, όμως, ήταν σχεδόν αδύνατο να βρουν νεαρές κοπέλες για να παντρευτούν, λόγω της διαφορετικής γλώσσας και θρησκείας, ο καθολικός ιερέας της εκκλησίας μερικές φορές λειτουργούσε ως προξενητής μεταξύ των Βαυαρών και των Ελληνίδων καθολικών νεανίδων, κυρίως από την Καθολική Κοινότητα της Σύρου.

Στο Ηράκλειο υπήρχε κι άλλο ένα άλλο δείγμα ελληνοβαυαρικής ένωσης, η γνωστή σε όλους **μπύρα Φιξ**. Ένας Βαυαρός μηχανικός ήρθε μαζί με τον Όθωνα στην Ελλάδα κι εγκαταστάθηκε στο Ηράκλειο. Ο γιος του ήρθε κάποια μέρα να επισκεφτεί τον πατέρα του, όταν όμως έφτασε, ο πατέρας του είχε ήδη πεθάνει. Αντί να γυρίσει πίσω, ο **Fuchs**, αυτό ήταν το όνομα του, έμεινε. Θέλοντας να κάνει την παραμονή των συμπατριωτών του πιο ευχάριστη, άρχισε να εισάγει το εθνικό τους ποτό, τη μπύρα, κι αργότερα ασχολήθηκε ο ίδιος με την κατασκευή της.

Στην περιοχή του Ιλισσού λειτουργούσαν θέατρα και ωδικά καφενεία, καθώς και άλλα λιγότερα ευυπόληπτα κέντρα, τα λεγόμενα «παντρεμενάδικα». Εκεί, λοιπόν, το 1870, ο Κάρολος **Fuchs** / Φιξ άνοιξε την πρώτη μπυραρία, που την ονόμασε **Μετς**, από τη γαλλική πόλη όπου έγινε η ομώνυμη μάχη του Γαλλογερμανικού πολέμου. Γρήγορα αγαπήθηκε αυτό το ποτό και από τους Έλληνες, οι οποίοι το γερμανικό «u» το διάβαζαν σαν «ι», και έτσι ονομάστηκε η μπύρα του Φουξ «Μπύρα Φιξ».

Ένας άλλος Βαυαρός επιχειρηματίας ήταν ο **Ρουφ**, που ήταν ειδικός για τα αρτεσιανά φρέατα. Εγκαταστάθηκε στην Αθήνα την εποχή του Όθωνα και ίδρυσε αγρόκτημα, στη σημερινή περιοχή Ρούφ, με βουστάσια.

Η βασίλισσα Αμαλία είχε πραγματικό πάθος με τους κήπους και τα πάρκα, πάθος κληρονομημένο από τον πατέρα της. Ασχολήθηκε η ίδια προσωπικά με τη δημιουργία του **Βασιλικού Κήπου** και δέχθηκε δώρα από διάφορους, όπως πχ τον Μωχάμετ Άλι της Αιγύπτου, που της έστειλε φοίνικες, τη βασίλισσα της Ισπανίας, που της έστειλε ροδόδενδρα από τη Γρανάδα και την αυτοκράτειρα της Βραζιλίας, που της έστειλε σπάνια φυτά. Ακόμα και ο Οθωμανός σουλτάνος της έστειλε φυτά από τον Λίβανο, για τη διαμόρφωση των κήπων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξε, όμως, για τη δημιουργία ενός πάρκου στην περιοχή που

βρισκόταν ένας μικρός πύργος που λεγόταν Tour la Reine, ο γνωστός **Πύργος Βασιλίσσης** στο Ίλιον / Λιόσα.

Μετά την Επανάσταση του 1821, τα τούρκικα κτήματα αγοράζονται σταδιακά από Έλληνες. Στα **Λιόσια / Λιόσα**, 300 στρέμματα αγοράζονται από έναν караβοκύρη, ο οποίος το 1838 τα πουλάει σε Άγγλους, με σκοπό να δημιουργήσουν πρότυπο αγρόκτημα. Στα επόμενα δύο χρόνια, φέρνουν κηπουρούς από τη Μάλτα και, με τη συνδρομή από Μενιδιάτες γεωργούς, φυτεύουν αμπελώνες, οπωρικά και διαμορφώνουν κήπους. Τα επενδυτικά τους σχέδια δεν απέδωσαν και θέλησαν να πουλήσουν την έκταση.

Το 1848, σε έναν περίπατο που κάνει η **Αμαλία** στην περιοχή, γοητεύεται από τον χώρο. Προτρέπει τότε τον **Όθωνα** να αγοράσει την έκταση με σκοπό να δημιουργήσει Πρότυπο Γεωργικό Κέντρο. Όταν ολοκληρώθηκε το **Πρότυπο Γεωργοκτηνοτροφικό Κέντρο** της Αμαλίας, είχαν φυτευτεί 3.700 μουριές, 180 στρέμματα αμπέλια, φιστικιές και ελαιόδεντρα. Από την Ευρώπη εισήχθησαν 40 γαλακτοφόρες αγελάδες, από τις Ινδίες πτηνά, πρόβατα μερινός, χοίροι, αραβικά άλογα, ακόμα και μία καμηλοπάρδαλη! Για τη λειτουργία του Κέντρου, κατασκευάστηκαν στάβλοι, οικήματα διαμονής των εργατών, αποθηκευτικοί χώροι, γεωτρήσεις και πηγάδια.

Η πρωτοποριακή λειτουργία του Κέντρου φάνηκε όταν έγινε, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, εισαγωγή άγνωστων γεωργικών εργαλείων και μηχανημάτων. Στόχος της Αμαλίας ήταν η μοναδικότητα του Κέντρου να εξαναγκάσει τους κατοίκους των γύρων περιοχών να ασχοληθούν συστηματικά με τη γεωργία, μέσα από την εμπειρία και τη γνώση που θα προσέφερε η μονάδα που δημιούργησε.

Ένας πύργος, που υπήρχε στη μέση της έκτασης και χρησιμοποιούνταν από τους αρχικούς Άγγλους ιδιοκτήτες ως κατάλυμα, διαμορφώθηκε το 1854 σε βασιλική έπαυλη, έργο του Γάλλου αρχιτέκτονα Boulanger. Η έπαυλη έγινε το τέρμα του καθημερινού περιπάτου της Αμαλίας. Έτσι, οι κάτοικοι αποκάλεσαν το κτίσμα, αλλά και ολόκληρο το κτήμα, «**Πύργος Βασιλίσσης**», ονομασία που χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα. Η απασχόληση εκατοντάδων εργατών στο αγρόκτημα και η διαμονή αξιωματούχων της Αυλής δημιουργεί την ανάγκη ύπαρξης οικισμού. Αυτός δημιουργείται δίπλα στην έκταση του Πύργου Βασιλίσσης και έτσι, το 1858, ιδρύεται ο οικισμός **Ίλιον Τρώας**. Η ονομασία προήλθε από ευρωπαϊκούς χάρτες, που τοποθετούσαν σε αυτήν την περιοχή τον αρχαίο Δήμο Τρώων.

Μετά την έξωση του Όθωνα από την Ελλάδα (το 1862), η Β' Εθνοσυνέλευση, το 1863, κηρύσσει την έκταση κρατική και την θέτει υπό την ευθύνη του Υπουργείου Οικονομικών. Το Κέντρο άρχισε να ερημώνει, ενώ αρκετά έργα του έμειναν ημιτελή. Για μία δεκαετία αλλάζει συνεχώς ενοικιαστές, αφού κανένας δεν είχε κέρδος από την καλλιεργήσιμη έκτασή του. Τελικά, η περιοχή του Πύργου Βασιλίσσης μένει στο δημόσιο, εγκαταλελειμμένη για ένα μεγάλο διάστημα, και στα επόμενα χρόνια κατακερματίζεται σε μικρότερες εκτάσεις με αντιφατικές χρήσεις.

[Το 1987, ο υπουργός ΠΕΧΩΔΕ **Αντώνης Τρίτσης** δείχνει έμπρακτο ενδιαφέρον κι, έτσι, το 1992, ο χώρος παραχωρείται στον Οργανισμό Ρυθμιστικού Αθήνας και αρχίζει η προσπάθεια διάσωσης και ανάδειξης του χώρου σε υπερτοπικό Πάρκο με την σημερινή του ονομασία Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης, στη μνήμη του πολιτικού που το διέσωσε από την εγκατάλειψη.]

Η περίοδος των Βαυαρών τελειώνει με την έξωση του Όθωνα και της Αμαλίας, τον Οκτώβριο του 1862. Μαζί με τον βασιλιά φεύγουν και οι υπάλληλοι της Αυλής. Ο Όθωνας, μαζί με την πολυάριθμη Αυλή του, κατέληξε στην πόλη Bamberg, όπου και πέθανε τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1867. Έχει ταφεί στην Theatinerkirche, στο Μόναχο.